

4.6 Turvallisuuden ja hyvinvoinnin edistäminen

Opetukseen osallistuvalla on oikeus turvalliseen opiskeluympäristöön¹. Siihen kuuluvat fyysinen, psyykkinen ja sosiaalinen turvallisuus. Toiminnan järjestämisen lähtökohtana on lasten ja henkilöstön turvallisuuden takaaminen kaikissa tilanteissa.

Fyysistä, psyykkistä ja sosiaalista turvallisuutta edistetään huolehtimalla rakennukseen, opetustiloihin, opetusvälineisiin, opetuksen järjestämiseen, opetustilanteisiin, välitunteihin sekä yhteisön ulkopuolella tapahtuvaan opetukseen liittyvistä turvallisuustekijöistä. ²Yhteisön turvallisuuden edistämiseen kuuluvat myös tapaturmien ennaltaehkäisyyn, päiväkotij- ja koulumatkojen turvallisuuteen, sekä tietoturvallisuuteen liittyvät tekijät.

Päiväkoti- ja kouluyhteisön hyvinvointi rakentuu lasten turvallisuutta, terveyttä, opiskelukykyä ja oppimista tukevista rakenteista sekä toiminta- ja johtamiskulttuurista. Arjen olosuhteet vaikuttavat lasten ja nuorten **hyvinvointiin, mielenterveyteen** ja **oppimiseen**. Lasten ja nuorten hyvinvointia tukevat muun muassa turvallinen ja viihtyisä oppimisympäristö, hyvät kaverisuhteet ja läheiset ihmiset. Lapsen henkilökohtainen hyvän olon tunne auttaa jaksamaan, sietämään pettymyksiä ja vastoinkäymisiä sekä selviytymään niistä.

Hyvinvointia edistäviä tekijöitä

- lasta tuetaan kasvamaan aktiiviseksi toimijaksi yhteisössään
- lapsesta välittävä, myönteiset mahdollisuudet tunnistava ja niiden toteutumista tukeva yhteisö
- turvallinen ja terveellinen oppimisympäristö
- eri toimijoiden hyvä yhteistyö koulu- ja päiväkotiyhteisön sisällä ja ulkopuolisten verkostojen kanssa
- kodin ja päiväkodin sekä koulun hyvä yhteistyö
- nivelvaiheiden hyvä yhteistyö

1 Perusopetuslaki (477/2003) § 29

2 Perusopetuslaki § 29, Työturvallisuuslaki (738/2002) § 9, 10, Terveysturvalaki (763/1994) § 26, 27

Perusopetuksessa tulee olla **toimintamalli poissaolojen ehkäisemiseen, seuraamiseen ja ilmoittamismenettelyyn**. Oppilaan tulee osallistua perusopetukseen, jollei hänelle ole erityisestä syystä tilapäisesti myönnetty vapautusta. Oppivelvollisen on osallistuttava lain mukaisesti järjestettyyn perusopetukseen tai saatava muulla tavalla perusopetuksen oppimäärää vastaavat tiedot. Opetuksen järjestäjän tulee seurata oppilaan poissaoloja ja ilmoittaa luvattomista poissaoloista huoltajalle. Huoltajan on huolehdittava siitä, että oppivelvollisuus tulee suoritettua.³ Oppilashuollon käsikirjaan on kirjattu toimintamallit poissaoloihin puuttumiseksi.

Turvallisuuden ja hyvinvoinnin edistäminen edellyttää suunnittelua ja säännöllistä vuosittaista harjoittelua. Päiväkodeilla ja kouluilla on yksikkökohtaiset suunnitelmat ja järjestyssäännöt, joilla edistetään järjestystä, opiskelun esteetöntä sujumista, turvallisuutta ja viihtyisyyttä sekä suojataan yhteisön jäseniä kiusamiselta, väkivallalta ja häirinnältä⁴. Edellä mainitut suunnitelmat perustuvat päivähoiton ja opetustoimen hyväksytyihin suunnitelmiin.

Esiopetusta järjestävissä yksiköissä lasten, huoltajien ja henkilökunnan turvallisuudesta huolehditaan laatimalla muun muassa seuraavat suunnitelmat: päivähoiton yleinen turvallisuuskansio, joka sisältää palo- ja pelastussuunnitelmat, perehdyttämissuunnitelmat työntekijöille, yksikkökohtaiset turvallisuusohjeet ulko- ja sisävalvontaa sekä siirtymätilanteita ja retkiä varten. Kiusaamisen, väkivallan ja häirinnän ehkäisemiseksi ja kyseisten tilanteiden asianmukaista ratkaisemista ja jälkikäsitteilyä varten on käytössä yhteinen ohjeisto. Tiedottamisessa noudatetaan Oulun kaupungin kriisiviestinnän ohjeistusta koskien päiväkotien ja koulujen viestintää sekä arjessa että poikkeustilanteissa.

4.6.1 Hyvä käytös ja järjestys turvallisuuden lähtökohtana

Päiväkoti ja koulu ovat lasten ja henkilöstön työyhteisöjä. Työyhteisön hyvinvoinnin rakentamiseen ja ylläpitoon vaikuttaa jokainen yhteisön jäsen. Yhteisön jäsenten keskinäisten vuorovaikutussuhteiden myönteisyys on tärkeä osa turvallisuuden edistämistä. Kaikkia jäseniä kohdellaan tasapuolisesti oikeudenmukaisilla pelisäännöillä. Onnistumisista iloitaan ja tukea annetaan silloin kun on vaikeuksia. Hyvässä työyhteisössä pystytään käsittelemään ristiriitoja ja antamaan asiallista palautetta.

³ Perusopetuslaki (477/2003) § 26

⁴ Perusopetuslaki (477/2003) § 29

Hyvä käytös ja järjestys ovat keskeisiä turvallisuuden lähtökohtia päiväkodin ja koulun arjessa. Turvallisen oppimisympäristön tavoitteena on myönteinen asenne yhteiseen vastuuseen ja sellaisen toimintaympäristön luomiseen, jossa jokainen yhteisön jäsen voi toimia ikätasonsa mukaisesti ja tuntea olonsa turvalliseksi.

Hyvä käyttäytyminen on yksi tärkeimmistä päiväkodin ja koulun pelisäännöistä. Pyrkimyksenä on väkivallan ehkäiseminen. Tavoitteena on, ettei yksikään lapsi tai nuori jää yksin ja eristyksiin joukosta. Päiväkodeilla ja kouluilla on käytössään toimintamalleja ja ohjelmia, joilla ehkäistään ja vähennetään lasten ja nuorten ei-toivottua käyttäytymistä. Tavoitteena on, että lapsi ja nuori ottaa vastuuta itsestä ja muista. Luomalla erilaisia vuorovaikutuksellisia kasvatustilanteita perustuvia toimintamalleja vähennetään rangaistuksien määrää.

Turvallisuuden edistämiseen kuuluu muutakin kuin ohjeita, kieltoja tai toimintojen ja liikkumisen rajoittamista. Turvallisuus on osa päiväkotin- ja kouluyhteisön toimintakulttuuria, joka tulee ottaa huomioon kaikessa toiminnassa. Hyvinvointiin ja turvallisuuteen liittyviä asioita käsitellään ja opetellaan arjen toiminnoissa sekä eri oppiaineissa. Paras perusta turvalliselle koululle on vastavuoroisen tuen ilmapiiri sekä tiivis yhteistyö lasten, henkilökunnan ja huoltajien välillä.

Opettajalle löytyy arjen auttamiseen ohjeita seuraavan linkin takaa:

http://www.mielenterveysseura.fi/files/74/miten_autan_oppilasta.pdf

4.6.2 Turvallisuusjohtaminen

Päiväkotien ja koulujen turvallisuutta ohjaavat perusopetus-, sosiaali- ja terveystieteiden osasto koskevan lainsäädännön lisäksi useat muut lait ja ohjeet. Nämä on otettu huomioon esi- ja perusopetuksen turvallisuusjohtamisen kokonaisuudessa. Ohjaavia lakeja ovat työturvallisuuslaki, pelastuslaki toimintaohjeineen, varautumiseen liittyvät lait ja asetukset sekä rikoslaki, tietoturvalaki ja ympäristöturvallisuuteen liittyvät lait⁵. Turvallisuusjohtamisessa kuuluu ottaa huomioon myös matkustamisen, logistiikan ja kuljetusten turvallisuus sekä hallinnon ja talouden turvallisuus.

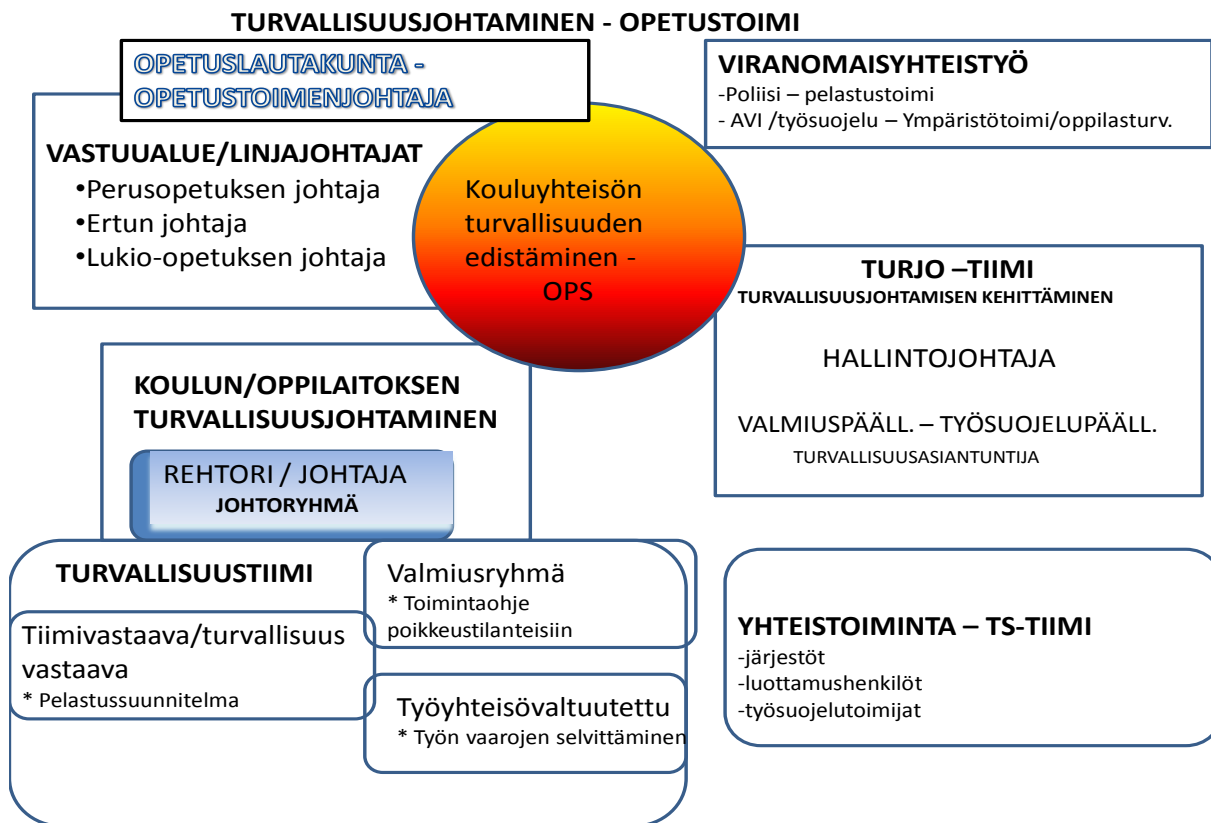
⁵ Työturvallisuuslaki (738/2002) § 8, 9, 10, Pelastuslaki (468/2003) § 9

Turvallisuusjohtamisen painopiste on lasten ja nuorten turvallisuudesta huolehtimisessa. Turvallisuuteen liittyy kiinteästi toimitilojen ja niihin liittyvien ympäristöjen järjestelyjen turvallisuus, jota ohjaa Ympäristötoimen valvontavastuu.

Opetuksen järjestäjä vastaa siitä, että kaikilla päiväkodeilla ja kouluilla on turvallisuutta koskevat toimintaohjeet. Turvallisuusjohtamisen tiimi vastaa opetustoimen turvallisuusjohtamisen kehittämisestä, ohjaamisesta ja seurannasta. Esiopetuksessa on vastaava turvallisuustiimi. Esi- ja perusopetuksen kesken luodaan ja päivitetään yhteistä turvallisuusohjeistusta. Päiväkoti- ja koulukohtaisten turvallisuuteen liittyvien suunnitelmien päivittämisestä, ylläpidosta ja perehdyttämisestä vastaa yksikön esimies yhdessä turvallisuustiimin kanssa.

Päiväkoti- ja kouluyhteisön turvallisuutta, terveellisyyttä ja toimintaohjeiden toteutumista seurataan ja arvioidaan suunnitelmallisesti yhteistyössä sosiaali- ja terveydenhuollon sekä muiden viranomaisten kanssa⁶. Paikallinen yhteistyö esi- ja perusopetuksen eri toimijoiden ja muiden viranomaisten kanssa tukee tarkoituksenmukaista toimintaa turvallisuutta vaarantavissa tilanteissa ja niiden ennaltaehkäisyssä.

⁶ Perusopetuslaki (477/2003) § 29, Poliisilaki (493/1995) § 1

Kuvio 4. Oulun opetustoimen turvallisuusjohtamisen tilanne keväällä 2011.

4.6.3 Tapaturmien ehkäiseminen

Tapaturmien ehkäisyssä on tärkeää toimintaympäristön terveyden ja turvallisuuden säännöllinen arviointi sekä ripeä puuttuminen vaaranpaikkoihin. Esiopetuksessa tapaturmia saattaa sattua normaaleissa arjen toimintatilanteissa. Koululaisten tapaturmista suurin osa sattuu liikunta- ja välitunneilla.

Esiopetuksen osalta turvallisuuskasvatusta toteutetaan leikinomaisesti lasten ikä ja kehitystaso huomioon ottaen. Kouluissa turvallisuuskasvatus on osa oppiaineiden ja aihekokonaisuuksien sisältöjä. Turvallista päiväkotia ja koulua rakennetaan yhdessä lasten, huoltajien ja henkilökunnan kanssa. Ennalta ehkäisyyn liittyvässä ohjeistuksessa otetaan huomioon tapaturmien torjunnan kansalliset linjaukset ja ohjeistukset sekä toiminnan edellyttämä yhteistyö. Oppilashuollon yhteistyössä sovitaan tapaturmien ennaltaehkäisyyn, ensiapuun, hoitoonohjaukseen ja tapaturmien seurantaan liittyvistä menettelytavoista. Niistä annetaan tietoa oppilaille ja huoltajille.

4.6.4 Päiväkoti- ja koulumatkojen turvallisuus

Turvallinen opiskeluympäristö käsittää myös koulumatkat. Matkan turvallisuuteen vaikuttavat muun muassa koulun sijainti, kulkutapa ja lapsen ikä. Kuljutavasta riippuen matkan varrella saattaa olla monia turvallisuuteen vaikuttavia tekijöitä. Vaaranpaikkojen huomioiminen on osa liikennekasvatusta.

Oppilaalla on oikeus maksuttomaan kuljetukseen tai kuljettamista tai saattamista varten myönnettävään riittävään avustukseen opetuksen järjestäjän hyväksymien periaatteiden mukaisesti. Oppilas on oikeutettu tähän tukeen poikkeuksellisesti, jos matka esiopetukseen tai kouluun on oppilaan ikä tai muut olosuhteet huomioon ottaen liian vaikea, rasittava tai vaarallinen⁷. Päiväkodissa järjestettävässä esiopetuksessa huoltajat ovat velvoitettuja tuomaan ja hakemaan lapsensa.

Kuljetuksilla ja kuljettajalla on oma kasvatustehtävänsä. Kuljettajan on oltava ammattitaitoinen. Hän on vastuussa siitä, että lapset pääsevät turvallisesti kohdeosoitteeseen. Kuljettaja ohjaa lapsia turvalliseen liikennekäyttäytymiseen ja antaa mallin siitä, kuinka liikenteessä tulee toimia. Joukkoliikenteessä ja yhteiskuljetuksessa tarvitaan sosiaalisia perustaitoja ja toisten huomioon ottamista. Kuljettajan on toimittava lasten kanssa tasapuolisesti ja johdonmukaisesti. Ongelmatilanteet on kyettävä ratkaisemaan puhumalla.

Kuljetusten aikaisesta turvallisuudesta ja järjestyksestä, odotusaikojen valvonnasta ja ohjatusta toiminnasta huolehditaan sopimalla eri osapuolten kanssa yhteisistä menettelytavoista. Näistä annetaan tietoa oppilaille.

4.6.5 Suojaaminen kiusaamiselta, väkivallalta ja häirinnältä

Päiväkodeilla ja kouluilla tulee olla suunnitelmat kiusaamisen, väkivallan ja häirinnän ehkäisemiseksi. Yhteistyössä eri viranomaisten kanssa on sovittu ja määritelty toimintamalleja ja ohjeita. Lapsille, heidän huoltajilleen ja henkilöstölle annetaan tietoa kiusaamisen, väkivallan ja

⁷ Perusopetuslaki (1139/2003) § 32

häirinnän erilaisista ilmenemistavoista, yhteisön toimintatavoista näissä tilanteissa sekä järjestysmääräyksistä.

Kiusaaminen, väkivalta ja häirintä loukkaavat ihmisen fyysistä, psyykkistä ja sosiaalista koskemattomuutta. Kiusaaminen voi olla sanallista, fyysistä, suoraa tai epäsuoraa kielteistä toimintaa, voimankäyttöä tai sosiaalista manipulointia, joka systemaattisesti, tahallisesti ja toistuvasti kohdistuu samaan henkilöön tai ryhmään. Epäsuora kiusaaminen voi ilmetä esimerkiksi ilkeämielisten juorujen levittämisenä, tavaroiden viemisenä ja varasteluna tai kaveriporukan ulkopuolelle jättämisenä.

Väkivallalla tarkoitetaan itseen, toiseen henkilöön, ryhmään tai yhteisöön kohdistettua voiman tai vallan käyttöä, uhkailua tai toteutettua väkivaltaa. Häirintä voi ilmetä muun muassa epäasiallisena kohteluna ja puheena. Kiusaamista, väkivaltaa ja häirintää voi tapahtua sosiaalisten tilanteiden lisäksi myös sosiaalisessa mediassa. Nettikiusaaminen voi ilmetä esimerkiksi pilkka- ja uhkaviesteinä, valokuvien jakamisena, salasanojen huijaamisena ja toisen nimellä esiintymisenä. Tekijänä voi olla lapsi, aikuinen tai yhteisön ulkopuolinen henkilö.

Kaikkiin näihin tilanteisiin on puututtava. Kiusaamisen, väkivallan ja häirinnän ehkäisy sekä niihin puuttuminen kuuluu kaikille päiväkotij- ja kouluyhteisössä työskenteleville⁸. Kiusaamista esiintyy jo alaluokilla. Se saattaa alkaa perusopetuksen ensimmäiseltä luokalta, joten kiusaamisen ehkäisy on tärkeää aloittaa jo ennen kouluikää. Ehkäisemällä kiusaamista päiväkodeissa voidaan vähentää koulukiusaamista. Kiusaamiseen puuttumisen malli löytyy oppilashuollon käsikirjasta.

4.6.6 Päihteiden käytön ehkäiseminen

Sosiaalisia ja emotionaalisia taitoja kehittämällä voidaan edistää mielenterveyttä ja hyvinvointia sekä ehkäistä päihteiden käyttöä. Lasten ja nuorten päihteidenkäytön ehkäisy on ennen kaikkea asennekasvatusta, jonka tavoitteena on terve itsetunto ja kielteinen asenne päihteisiin. Aikuisten

⁸ Perusopetuslaki (477/2003) § 29

mallilla sekä selkeällä ja johdonmukaisella kielteisellä asennoitumisella ja puuttumisella on vaikutusta alaikäisten päihdekokeiluihin. Päihteillä tarkoitetaan tässä yhteydessä tupakkaa, nuuskaa, alkoholia ja huumausaineita. Myös lääkkeet, liuottimet ja muut aineet luokitellaan päihteiksi silloin kuin niitä käytetään päihtymistarkoituksessa.

Tupakkalain 11 §:n mukaan tupakkatuotteiden hallussapito on kielletty alle 18-vuotiailta. Tupakkatuotteiden hallussapitokiellon tarkoituksena on tukea erityisesti oppilaitosten päätöksentekoa lasten ja nuorten tupakoinnin rajoittamiseksi. Tupakointi on kielletty varhaiskasvatusta, perusopetusta, ammatillista koulutusta ja lukio-opetusta antavien oppilaitosten sisätiloissa ja oppilasasuntoloissa sekä niiden käytössä olevilla ulkoalueilla lasten ja oppilaiden iästä riippumatta⁹. Tupakointikielto koskee oppilaita ja oppilaitoksen henkilökuntaa siinä missä täysin ulkopuolisia henkilöitäkin.

Kaikkien alkoholijuomien hallussapito on kielletty alle 18-vuotiailta¹⁰. Huumausaineiden hallussapito on kielletty kaiken ikäisiltä¹¹. Koska näistä rikoksista voi seurata vankeutta, on muun muassa opettajalla oikeus ottaa alkoholia tai huumeita hallussaan pitävä oppilas kiinni¹². Laittomasti hallussa pidetty alkoholi tai huumausaineet on heti luovutettava poliisille. Päihteiden käytön voi tunnistaa fyysisistä, psyykkisistä tai sosiaalisista muutoksista. Riippuvuuskäyttö voi ilmetä esimerkiksi ulkonäön ja käyttäytymisen muutoksena, väsymyksenä, ystäväpiirin muuttumisena, tapaturma-alttiutena ja lisääntyneinä poissaoloina. Tarkemmat ohjeistukset päihteiden käyttöön puuttumiseen löytyvät oppilashuollon käsikirjasta

4.6.7 Toiminta poikkeustilanteissa

Turvallisuuden edistämisessä ja turvallisuutta vaarantavien tilanteiden ennaltaehkäisyssä noudatetaan turvallisuutta ohjaavaa lainsäädäntöä, esiopetukseen ja eri oppiaineiden opetukseen laadittuja turvallisuusohjeita sekä muita paikallisia turvallisuutta koskevia linjauksia.

⁹ Tupakkalaki (698/2010) § 10, 12

¹⁰ Alkoholilaki (486/1997) § 34

¹¹ Huumausainelaki (373/2008) § 5

¹² Pakkokeinolaki (450/1987) § 1

Oppilashuollon tavoitteena on tukea toimintakyvyn säilymistä myös fyysistä, psyykkistä ja sosiaalista turvallisuutta vaarantavissa tilanteissa. Erilaisissa ongelma- ja onnettomuustilanteissa sekä niiden edellyttämässä jälkihoidossa huolehditaan lasten ja koko yhteisön tarvitsemasta psykososiaalisesta tuesta.

Poikkeus- ja kriisitilanteita varten on käytössä yksikkökohtaiset palo- ja pelastussuunnitelmat. Päiväkodeissa ja kouluissa tehdään poistumisharjoituksia vuosittain. Poikkeustilanteiden toiminta- valmiuden kehittämistä, ylläpitämistä ja toiminnan organisointia varten päiväkodissa/koulussa toimii sovittu työryhmä, kouluissa esimerkiksi valmiusryhmä, joiden jäsenet toimivat koulun turvallisuustiimissä. Ryhmän vetäjänä toimii yksikön esimies, jolle on aina määritelty varahenkilö ja hänelle edelleen varahenkilöt.

Turvallisuussuunnittelun tavoitteena on lasten, huoltajien, henkilöstön ja toimintayksikössä satunnaisesti vierailevien henkilöiden turvallisuuden ylläpito. Suunnittelulla pyritään ehkäisemään fyysistä, psyykkistä ja sosiaalista väkivaltaa sekä muita vaara- ja häiriötilanteita. Päiväkotijä ja kouluyhteisön turvallisuuden edistämisen ja vaaratilanteiden ennalta ehkäisemisen kannalta on tärkeää, että huoltajille annetaan tietoa oppilashuollon toiminnasta sekä yhteisön toimintamalleista ja käytänteistä eri tilanteissa. Tarkoituksenmukaista on kehittää sellaisia henkilöturvallisuutta parantavia keinoja, jotka samalla tukevat hyvää asiakaspalvelua.